

УДК 330.8:502:316.4

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.111-116>**Тесленок І.М.**кандидат економічних наук
Національний університет «Запорізька політехніка»**Teslenok Iryna**PhD in Economic Sc.
Zaporizhzhia Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0002-8495-5167>**Павлішина Н.М.**кандидат економічних наук
Національний університет «Запорізька політехніка»**Pavlishyna Nina**PhD in Economic Sc.
Zaporizhzhia Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0001-7715-9202>**Железняк Ю.А.**

Національний університет «Запорізька політехніка»

Zhelezniak Yurii

Zaporizhzhia Polytechnic National University

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Стаття присвячена аналізу концептуальних засад процесів які відбуваються у суспільстві. Зокрема становлення концепції сталого розвитку, виділенню підходів до трактування її сутності, аналізу законодавчих ініціатив України у цій сфері. Наведено тріаду сталого розвитку – поєднання екологічної, економічної та соціальної сфер, гармонійний розвиток яких є запорукою сталості. Розглянуто трансформацію Цілей сталого розвитку України на прикладі основних Законів. Наведено причини, які гальмують сталий розвиток на рівні держави, органів публічного управління та керівників підприємств (і функціональних відділів, зокрема маркетингу). Зазначено, що їх усунення зменшить опір змінам та сприятиме досягненню сталості, проте слід посилити та поглибити роботу із впровадження засад розвитку із регіональними, галузевими та громадськими організаціями. Розуміння та прийняття концептуальних засад сталого розвитку сприятиме ефективному впровадженню процесу в суспільстві.

Ключові слова: сталість, сталий розвиток, Цілі, Стратегія, тріада сталого розвитку, нормативно-правове забезпечення.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY: CONCEPTUAL BASIS

The article is devoted to the analysis of the conceptual foundations of the processes that occur in society on a global scale. In particular, the process of forming the concept of sustainable development, the identification of approaches to interpreting the essence of the concept of "sustainable development", the analysis of legislative initiatives implemented by Ukraine as a state before joining the process of achieving the Sustainable Development Goals. Problems that hinder the process of sustainable development are identified. To achieve the set goal, general scientific methods were used: deduction, analysis, synthesis, comparison, grouping, content analysis, comprehensive assessment, schematic and tabular methods were used to present the results. The sequence of steps for the transition from successful household management to the Sustainable Development Strategy and the definition of the current Sustainable Development Goals by 2030 defined by the UN is given. The essence of the concept of "sustainable development" is determined by various government institutions, it is noted that this definition is officially acceptable and approved for use in various regulatory legal acts. The sustainable development triad is presented - a combination of environmental, economic and social spheres, the harmonious development of which is the key to sustainability. The types of development are revealed provided that two of the three necessary spheres prevail. The assumption is made that sustainable development is possible only if it is shared by all stakeholders from the state to business and the public. The transformation of the Sustainable Development Goals of Ukraine is considered using the example of the Laws on the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine in the Environmental Sphere. The transition from declarative goals to clearer ones is noted. The reasons that hinder sustainable development are presented. It is noted that the elimination of these reasons will reduce resistance to change and contribute to the achievement of sustainability, however, it is necessary to strengthen and deepen the work on the implementation of the principles of development with regional, industry and public organizations. Approaches to

the definition of sustainable development at different levels are highlighted: global, national, regional / corporate and functional. Understanding and accepting the outlined conceptual principles of sustainable development will contribute to the effective implementation of the process in Ukrainian society.

Keywords: sustainability, sustainable development, Goals, Strategy, sustainable development triad, regulatory and legal support

JEL classification: M14, M 20; O4.

Постановка проблеми. В умовах глобальних викликів із якими стикається суспільство, зокрема зміна кліматичних умов, виснаження природних ресурсів, затяжні економічні кризи, міграція, розшарування суспільства, загострення соціальних проблем, проблеми забезпечення інклюзивності та інші, забезпечення сталого розвитку видається важливою складовою нормальної життєдіяльності суспільства у майбутньому. Сталий розвиток має на меті збалансування екологічних, економічних та соціальних потреб. Незважаючи на актуальність цього питання, значну підтримку із боку урядів країни та різноманітні ініціативи покликані пришвидшити впровадження принципів сталого розвитку – на практиці процес досягнення Цілей сталого розвитку стикається із численними бар'єрами, які спричинені не розумінням актуальності провадження сталого розвитку та тривалим періодом проявлення його наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого розвитку знаходиться під постійною увагою держав (у особі уповноважених органів та комітетів), громадських організацій та науковців. Серед вчених що вивчали концептуальні засади сталого розвитку виділимо: Brundtland G.H. [9], Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows [10], Боголюбов В.М., Клименко М.О., Мельник Л.Г. [8], Зайцева Л.О. [1], Кравченко М.О., Прудкий В.В. [4], Якименко І.Л., Петрашко Л.П., Димань Т.М. [7] та інші.

Однак на рівні держави, конкретної галузі чи окремого підприємства питання впровадження концепції сталого розвитку не знайшли відображення у науковій літературі.

Мета статті – аналіз концептуальних засад Стратегії сталого розвитку, виокремлення підходів до визначення цього поняття, окреслення досвіду України у досягненні Цілей сталого розвитку, а також визначення проблем із якими стикається впровадження Стратегії в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Розвиток є об'єктивним процесом що притаманний будь-якому живому організму, технології чи суспільному

явищу. Під розвитком розуміють процес переходу «нижчого до вищого, від простого до складного; процес, в результаті якого відбувається зміна, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [1]. Розвиток має як позитивну (прогрес) так і негативну спрямованість (регрес, деградація). На планетарному рівні можна спостерігати як одночасно має місце і прогрес, і регрес. Адже для створення великої кількості благ, які покликані задовольнити потреби суспільства використовується все більше природних, часто не відновлювальних, ресурсів, що негативно впливає на довкілля, а тому у перспективі несе загрозу і для майбутнього суспільства. Така ситуація актуалізує проблему переходу до такого типу розвитку за якого розвиток не буде наносити шкоду довкіллю при цьому потреби людини та економічні показники будуть досягнуті у повному обсязі.

Питання переходу до сталого розвитку постало дуже давно, ще Аристотель розглядав домогосподарства як невеликі замкнуті системи та наголошував, що для нормального розвитку ці системи повинні ощадливо використовувати наявні ресурси. На більш глибокому рівні проблематику висвітлено у результатах фундаментального дослідження «The Limits to Growth» («Межі зростання») проведеного групою науковців Массачусетського технологічного інституту на замовлення Римського клубу (Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jørgen Randers, William Behrens III). Метою дослідження було моделювання варіантів розвитку суспільства на найближчі сто років. Найголовніший висновок із дослідження звучить невтішно, адже за прогнозом науковців у тому разі якщо темпи використання ресурсів планети залишаться незмінними (і ні у якому разі не збільшаться), то її надра будуть вичерпані. Точкою, коли природа не зможе відновити свої багатства визначено 2050 р., тобто це точка неповернення [7, с. 9; 10].

Період поступового переходу до сталого розвитку від Аристотеля до становлення Цілей сталого розвитку подано на рис. 1.

Рис. 1 Становлення концепції та перехід до стратегії сталого розвитку
Джерело: складено авторами на основі [7, с. 11; 8, с. 34; 9; 11]

Відмітимо, що переклад «сталий розвиток» не дослівний, проте це офіційний переклад на українську мову, який використовується на рівні права та держави. В оригінальних доповідях, нормативно-правових актах, публікаціях використовується термін «sustainable development» (тривкий, життєздатний, самопідтримуваний розвиток).

З моменту провадження поняття «сталий розвиток» отримувало більш глибоке змістовне наповнення. Найперше офіційне визначення надала Гру Брундтлан (прем'єр-міністерка Норвегії, член WCED у доповіді про роботу комісії Брундтлан (Brundtland Commission). Інші визначення подано у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення сутність поняття «сталий розвиток»

Автор	Визначення
WCED [9]	розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби
ООН [13]	зростання, що не зашкоджує довкіллю, і спрямоване на розв'язання невирішених соціальних проблем цивілізації, зокрема, подолання бідності
Центр екологічної сертифікації та маркування [6]	розвиток, який передбачає вирівнювання рівня якості життя населення різних країн та його подальше зростання

Джерело: узагальнено авторами.

Із визначень видно, що майже всі джерела під сталим розвитком розуміють ефективну взаємодію трьох систем: екологічної, економічної та соціальної, які і

утворюють тріаду сталого розвитку, визначену у документах ООН та подану на рис. 2.

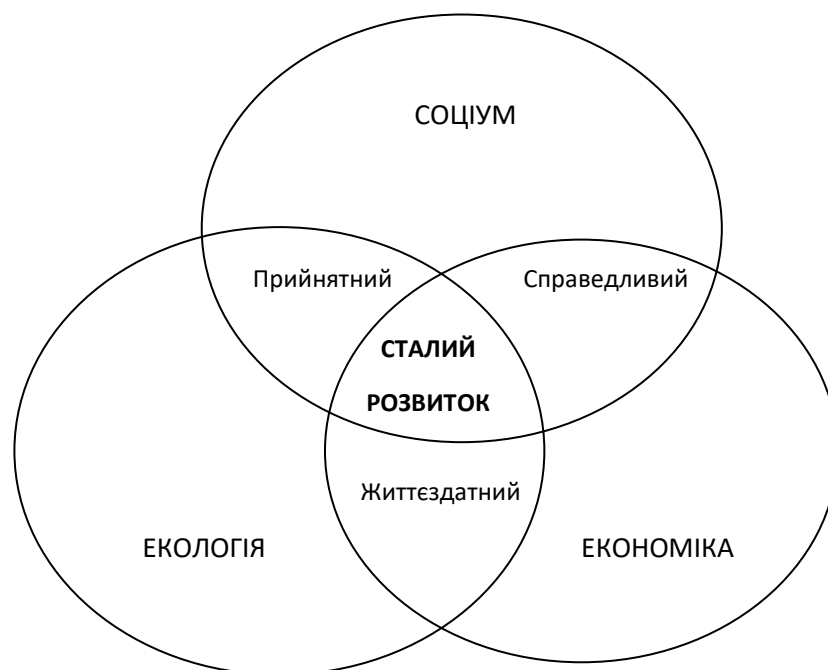

Рис. 2 Тріада сталого розвитку

Джерело: складено авторами на основі [4, с. 296; 7, с. 8]

Поштовхом, який спричинив посилення уваги до сталого розвитку, стали екологічні проблеми, які почали набувати глобальних масштабів та загрожувати катастрофічними наслідками. Про це свідчать статистичні дані. Спираючись на дані про чисельність населення – 8,025 млрд. осіб та рівень ВВП – \$ 84,5 трлн. можна зробити висновок що на одну особу припадає \$ 11,2 тис. ВВП, а це значна кількість спожитих ресурсів та значні обсяги відходів [11]. У підсумку цей попит призводить до негативних екологічних наслідків то має цінність тільки у короткостроковому періоді.

Щодо економічної складової – то фінанси є поштовхом для розвитку, однак їх надходження має базуватись на принципах сильної сталості – зростання виробничого капіталу за незмінного рівня природного капіталу.

Сталість соціальної складової пов'язують із збереженням культурної спадщини, мінімізацією конфліктів, рівномірним розподілом благ, досягненням справедливості та гармонійному розвитку особистості.

Для того щоб впровадити концепцію сталого розвитку слід приділити увагу її положенням на кожному із

рівні. Стратегія прийнята на міжнародному рівні, задекларована на рівні держави, але не завжди її принципи знаходять відгук на регіональному рівні (від органів публічного управління та місцевого самоврядування

до керівників окремих підприємств та функціональних відділів), що позбавляє стратегію шансу бути втіленою. Отже слід акцентувати увагу на наявності різних підходів до визначення сталого розвитку (див. рис. 3).

Рис. 3 Підходи до визначення сталого розвитку на різних рівнях
Джерело: складено авторами на основі [1; 5]

Для досягнення Цілей сталого розвитку в Україні прийнято два послідовні документи (див. рис. 4). Аналіз їх положень дає підстави зробити висновки про конкретизацію дій на рівні країни спрямованих на досягнення результату у сфері екологізації.

Окрім зазначених законів розроблено документ довгострокової дії – Стратегію сталого розвитку України, який ґрунтується на міжнародних принципах. А також підпорядковані нормативно-правові акти, зокрема Закони «Про охорону природного середовища», «Про екологічну мережу», Національну стратегію управління відходами до 2030 р., Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату до 2030 р. та ін.

Із переліку видно стратегічну орієнтованість на екологічну складові, однак про сталість можна говорити тільки за умови посилення уваги до економічної та соціальної сфер що формують тріаду сталого розвитку. Окрім цього є і інші аспекти що гальмують сталий розвиток, зокрема слід виділити:

- конфлікт економічний та екологічних інтересів. Адже економічне зростання потребує ресурсного забезпечення, що в умовах застарілих технологій

проявляється досить сильно. Особливо відчутні його наслідки зараз, під час повномасштабного вторгнення;

- нерівність, соціальна несправедливість, різні можливості доступу до соціальних благ (охорона здоров'я, освіта, відпочинок, забезпечення тощо);

- слабка інституційна підтримка через корупцію та неготовність уряду здійснювати перетворення та впроваджувати їх на різних рівнях, відсутність громадських ініціатив;

- технологічний розрив із провідними країнами світу та відсутність інвестицій у розробки;

- культурні та поведінкові бар'єри. Населення різних країн перебуває на різному рівні сприйняття необхідності сталого розвитку. У більш розвинутих країнах дотримуються культури споживання та поводження із відходами, у менш розвинутих – часто на меті стоїть виживання.

Таким чином, сталий розвиток це стратегічний підхід до досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стабільністю, що дозволяє задовольняти потреби теперішнього покоління без шкоди для майбутніх.

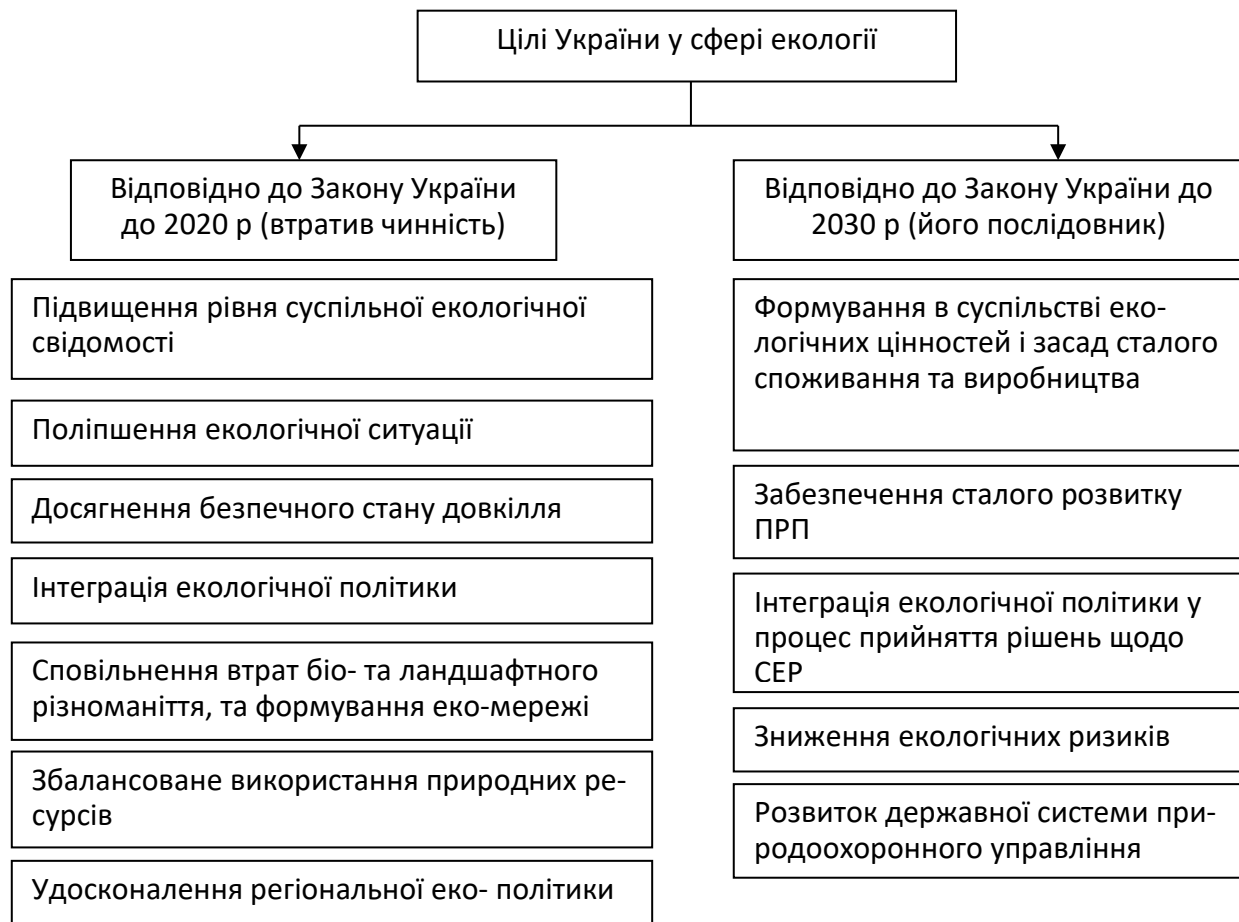

Рис. 4 Трансформація Цілей сталого розвитку України у екологічній сфері
Джерело: складено авторами на основі [2; 3]

Висновки. Однак, незважаючи на актуальність сталого розвитку, низку глобальних ініціатив, підтримку з боку держав що поділяють Стратегію сталого розвитку, існує низка проблем і викликів, які ускладнюють її реалізацію. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає міжнародну співпрацю, підтримку інновацій, розв'язання соціальних нерівностей та зміни в поведінці людей. Крім того,

актуалізується проблема підтримки сталого розвитку на рівні регіонів (сфера впливу органів публічного управління), галузей (сфера впливу галузевих утворень) та окремих підприємств (керівники підприємства та функціональних підрозділів, зокрема маркетингу, який виконує просвітницьку функцію для споживачів) що визначає перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Зайцева Л.О. (2019). Складові концепції сталого розвитку. Ефективна економіка, № 21. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf
2. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» № 2697-VIII, від 28 лютого 2019 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
3. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» № 2818-VI, від 21 грудня 2010 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text>
4. Кравченко М.О., Прудкий В.В. (2020). Модель аналізу сталого розвитку підприємства з урахуванням ризику. Економічний вісник НТУУ «КПІ», № 1(17). С. 291-305. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216368>
5. Сталый розвиток ЕС – кращі практики для України. (202). Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 210 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/379832284_STALIJI_ROZVITOK_ES_-_KRASI_PRAKTIKI_DLA_UKRAINI
6. Сталый розвиток. Центр екологічної сертифікації та маркування. URL: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok>
7. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти: підручник / За заг. ред. І.Л. Якименко. Київ: НУХТ, 2022. 337 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/strategiia_staloho.pdf

8. Стратегія сталого розвитку: підручник / За ред. проф. В.М.Боголюбова. Київ: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvetku.pdf
9. Brundtland G.H., (1987). Our common future – Call for action. Environmental Conservation, No. 14(4). Pp. 291-294. URL: <http://surl.li/qduskh>
10. Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, William Behrens III. (1972). The Limits to Growth. URL: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
11. Empowering people with data. Statista. URL: <https://www.statista.com/>
12. Sustainable development in the European Union. Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2019. European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/KS-02-19-166>
13. UN Sustainable Development Goals. 17 Goals to transform our world. The United Nations (UN). URL: <https://www.un.org/en/>

References:

1. Zaitseva, L.O. (2019). Skladovi kontseptsii staloho rozvytku [Components of the concept of sustainable development]. Efektyvna ekonomika, Vol. 21. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf. [in Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku» [Law of Ukraine On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period Until] 2030 № 2697-VIII (2019 February 28). Verkhovna Rada Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>. [in Ukrainian]
3. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku» [Law of Ukraine On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period Until] 2020 № 2818-VI (2010 December 21). Verkhovna Rada Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17#Text>. [in Ukrainian]
4. Kravchenko, M.O. & Prudkyi, V.V. (2020). Model analizu staloho rozvytku pidpriemstva z urakhuvanniam ryzyku [Model of analysis of sustainable development of an enterprise taking into account risk]. Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI», No. 1(17). Pp. 291-305. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216368>. [in Ukrainian]
5. Stalyi rozvytok YeS – krashchi praktyky dlia Ukrainy [Sustainable Development of the EU – Best Practices for Ukraine] (2024). Lviv: National University “Lviv Polytechnic”, 210 p. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/379832284_STALIJ_ROZVITOK_ES_-_KRASI_PRAKTIKI_DLA_UKRAINI. [in Ukrainian]
6. Stalyi rozvytok [Sustainable development]. Tsentr ekolohichnoi sertyfikatsii ta markuvannia. Retrieved from: <https://www.ecolabel.org.ua/stalij-rozvitok>. [in Ukrainian]
7. Yakymenko, I.L. (Ed.). (2022). Stratehiia staloho rozvytku: Yevropeiski horyzonty [Sustainable Development Strategy: European Horizons]. Retrieved from: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7990/1/stratehiia_staloho.pdf. [in Ukrainian]
8. Boholiubov, V.M. (Ed.). (2018). Stratehiia staloho rozvytku: Yevropeiski horyzonty [Sustainable Development Strategy]. Kyiv: NUBIPU, 446 p. Retrieved from: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvetku.pdf. [in Ukrainian]
9. Brundtland, G.H. (1987). Our common future – Call for action. Environmental Conservation, No. 14(4). Pp. 291-294. Retrieved from: <http://surl.li/qduskh>. [in English]
10. Donella, H. Meadows, Dennis L Meadows, William Behrens III et al. The Limits to Growth (1972). Retrieved from: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>. [in English]
11. Empowering people with data. Statista. Retrieved from: <https://www.statista.com/>. [in English]
12. Sustainable development in the European Union. Overview of progress towards the SDGs in an EU context 2019. European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/KS-02-19-166> [in English]
13. UN Sustainable Development Goals. 17 Goals to transform our world. The United Nations (UN). Retrieved from: <https://www.un.org/en/>. [in English].